

Et seksual- vennlig miljø?

En god seksual- politikk?

Tekst: Bernt Barstad
ess@exben.no

Innledning

Dette temanummeret har fokus på seksualitet, et tema som isolert sett assosieres med glede for de fleste av SOR-Rapports lesere. Når temaet seksualitet linkes opp mot mennesker med utviklingshemming blir seksualiteten ofte problematisert. Det er en utfordring å vinkle dette temaet positivt, noe denne artikkelen skal redegjøre for.

I blant når jeg underviser om temaet utviklingshemming og seksualitet deler jeg forsamlingen i to, den ene gruppen blir bedt om å bli mens den andre forlater lokalet. Den gruppen som blir igjen får beskjed om å lage små setninger/ord som beskriver eller assosieres med seksualitet. Den andre gruppen får samme oppgave, men da knyttet til utviklingshemming og seksualitet. Deretter samles de uten at den ene gruppen vet hvilken oppgave den andre har hatt. Jeg lager en vertikal strek på tavla og noterer stikkordene etter hvert som de kommer, den ene gruppen på den ene siden av streken og den andre gruppen på den andre. Svarene er ofte som gjengitt nederst på siden.

Jeg har gjort denne øvelsen noen ganger og svarene tenderer alltid mot det samme; seksualitet blir positivt vinklet mens utviklingshemmede og seksualitet blir problematisert. Dette skyldes ikke at de jeg har utfordret de senere årene er spesielt fordomsfulle eller mangler utdanning, men at vi er flinke til å problematisere. Hos oss tjenesteytere ligger det noe udefinerbart i ryggmargen som gjør det

lettere å se problemene enn mulighetene. Den samme fellen kan en gå i når det skal lages et temahefte om seksualitet med fokus på den målgruppa som SOR-Rapports lesere ofte yter bistand til.

Jeg legger ikke skjul på at jeg er blant dem som oftere ser problemer enn muligheter når vi står overfor dette temaet. Det er mange fallgruver når vi beveger oss på den seksuelle arenaen, og ennå vanskeligere når en har en utviklingshemming. Dagbladet og tabloidpressen forøvrig er svært ivrige etter å komme med råd til leserne om hvordan man skal lykkes på sjekkemarkedet og i sengehalmene. Jeg tror mange lesere er enige med meg i at det er et komplisert spill man deltar i når man beveger seg inn på disse sfærene. Videre at sex med partner kan være et komplisert samspill. Alle som arbeider med utviklingshemmede sier de ønsker at den enkelte skal ha et best mulig liv. Jeg tror dem!

På den ene siden er sex, slik jeg har forstått det og ikke minst opplevd det, en viktig del av livet. Ikke bare for reproduksjonens del, men også for

Seksualitet:

- Kjærlighet
- Spenning
- Nærhet
- Fantasi
- Orgasme
- Sex/puling
- Nytelse
- Begjær
- Grunnleggende behov
- Naturlig i alle livsfaser osv.

Utviklingshemmede og seksualitet:

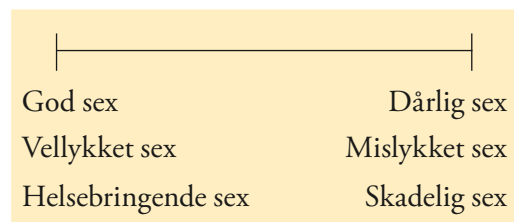
- Vanskelig å gripe an
- Organisering av privatliv
- Etisk dilemma
- Overgrep
- Sårbarhet
- Diskriminert
- Passivt og tilbaketrukket personale
- Pårørende
- Onanering
- Kompetanse osv.

nyttelsens del. Da burde det være en selvfølge at vi oppmuntrer de vi skal hjelpe til å ha det best mulig også når det gjelder denne delen av livet. På den andre siden er sex noe privat, og det private skal man holde for seg selv.

Kanskje det er her kimen til konflikt – og ikke minst kilden til suksess – ligger. Jeg ber ikke om at man skal avprivatisere eget sexliv, men kanskje i større grad bry seg om sexlivet til dem man jobber for. Dette er en komplisert øvelse, og ikke minst et tema mange mener er vanskelig å introdusere.

Seksualitet

Hvis man skal være litt mer tabloid og litt mindre fagspesifikk, kan man si at seksualitet deles i to med underpunktene som vist i figuren under:

Jeg håper og tror de fleste leserne ønsker at seksualiteten til dem man yter tjenester til skal være på venstre side av denne streken. For å komme dit må man bestrebe en god seksualpolitikk og et seksualvennlig miljø.

Dualismen fra media og samfunnet for øvrig formidler at sex er helsebringende, godt og fantastisk – samtidig som det er privat. Siden det er privat, vil mange velge ikke å forholde seg til denne delen av livet for mange av våre brukere. De regner med at de fikser «biffen» selv, eventuelt at noen

av de andre tjenesteyterne vil ta oppgaven. I enkelte miljø er det mange som tenker slik, enten fordi de har noen sterke talspersoner for det første alternativet, eller fordi tjenestene ofte er så fragmenterte at ansvaret for den enkelte ikke er tydelig nok.

En blir også forstyrret av «normer» – jeg opplever fra tid til annen, foreldre eller andre som bekymrer seg når deres barn/brukere deltar på kurs jeg holder for denne målgruppen: «Det er viktig at de lærer om grensesetting og slikt Barstad, men i den grad du skal lære dem om sex, så er det viktig at de lærer om normal sex». Selv sliter jeg litt med å vite hva normal sex er – er det den formen for sex som er normal for meg, eller er det en samfunnsnorm som regulerer dette?

En god seksualpolitikk skaper et seksualvennlig miljø

Det er sentralt i en god seksualpolitikk å ta seksualitet på alvor. Man erkjenner at de man yter tjenester til har sin form for seksualitet. Så lenge formen for seksualitet ikke er til skade for andre, i strid med straffeloven eller svært uheldig å utøve for vedkommende det gjelder, vil god seksualpolitikk være å erkjenne, tillate og legge til rette for. En god seksualpolitikk synliggjøres ved at den enkelte tjenesteyter vet hva man skal gjøre i de ulike situasjoner. Han eller hun vet hvordan de skal håndtere spørsmål fra tjenestemottaker om dette tema. Videre vet tjenesteyterne hvordan uønsket seksualitet – slik som overgrep, uønsket svangerskap eller mistanke om seksuelt overførte infeksjoner – skal håndteres.

Bernt Barstad.

Foto: Thomas Owren.

Da kan vi snakke om et miljø som tåler å ha seksualitet på dagsorden, som signaliserer til de som er i miljøet at sex og relaterte spørsmål ikke bare er mulig, men også ønskelig. Som tjenesteytere er man ofte premissleverandør for tema til møter og diskusjoner, formelle og uformelle. Man trenger ikke være sexolog for

å spørre om Kari og Truls har det fint sammen. Man trenger heller ikke være sexolog for å agere adekvat dersom Kari svarer at Truls truer henne til sex når de møtes. En tabbe mange tjenesteytere gjør i dag, er å tro at de krenker privatlivet når de spør Kari om hun har det fint sammen med Truls. En større tabbe er det dersom

tjenesteyteren ikke agerer hvis Kari svarer at Truls truer henne til sex.

I et seksualvennlig miljø er det lov å sette sex og seksualitet på dagsorden, også i møter med den enkelte tjenestemottaker. Videre vil den enkelte tjenesteyter evne å adressere vanskelige spørsmål til riktig instans dersom man selv ikke strekker til.

For at dette skal være mulig må man ha en organisasjon, som administrer tilbudet til den enkelte, (la oss kalle den kommunen). Denne må ikke bare aksepterer at seksualitet er satt på dagsorden, men bidra til at seksualitet blir satt på dagsorden. Det kan gjøres på mange vis. Kommunen kan skolere de ansatte, den kan ansvarliggjøre de ansatte, og sørge for at nødvendige tiltak og rutiner for å håndtere og forebygge seksuelle overgrep er på plass. Kommunen kan insistere på at seksualitet skal inn som overskrift på kommunen sine maler for individuell plan osv. Aller helst bør kommunen sørge for alt dette. Når det kommer til individuell plan mener jeg at dersom kommunen legger inn seksualitet og seksuell helse som egen overskrift i planen, vil dette være et viktig tiltak for å forebygge uønsket seksualitet og fremme ønsket seksualitet, noe som

også vil ha positiv effekt på overgrep.

Konklusjonen min er følgende at et seksuelt miljø vil bidra til å skape kunnskap. Kunnskap vil gjøre den enkelte oppmerksom på hva sex skal være – og ikke minst hva sex ikke skal være. Dette vil kunne forebygge uønsket seksualitet. Et seksualvennlig miljø vil med andre ord bidra til at den enkelte beveger seg i riktig retning.

Når det kommer til forebygging og håndtering av overgrep, vil et seksualvennlig miljø kunne bistå den enkelte tjenestemottaker, og tjenesteyter, til å kunne identifisere overgrep, og ikke minst vil tjenestemottakerne ha noen å drøfte vanskelige temaer med. Dog forutsetter dette at det foreligger gode prosedyrer, rutiner og ikke minst kunnskap om hvordan man skal identifisere og håndtere seksuelle overgrep. Det er med andre ord mange gode grunner til å sette seksualitet på dagsorden i langt større grad enn det som er vanlig i dag. Dette kan begrunnes i økt livskvalitet og ikke minst i at økt fokus og kunnskap vil virke forebyggende på seksuelle overgrep rettet mot og utført av personer i denne målgruppen. ●●●